

УДК 657

Столяр Л.Г., ст. викладач

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

ВПРОВАДЖЕННЯ КОНТРОЛЮ ЕКОЛОГІЧНИХ ВИТРАТ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЛАКОФАРБОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

В статье рассматриваются вопросы управления экологическими затратами предприятий лакокрасочной промышленности, внедрения системы контроля экологических затрат. Определяются объекты и субъекты, основные задачи контроля экологических затрат.

Ключевые слова: *загрязнение окружающей среды, экологические затраты, контроль экологических затрат, экологическая служба.*

In the article the problems of environmental costs control of paint industry companies, the introduction of environmental costs control system are considered. Objects and subjects, the main tasks of environmental costs control are determined.

Key words: *environmental pollution, environmental costs, environmental costs control, environmental service.*

Постановка проблеми. Актуальними питаннями на сьогоднішній день в розвитку лакофарбових підприємств та держави є збереження навколишнього середовища, раціональне використання природних ресурсів, зменшення негативного впливу на навколишнє середовище в цілому. Викиди в навколишнє середовище, зокрема в повітря, підприємствами хімічної галузі, в т.ч. лакофарбової, становлять 63,7 тис. т. в рік, що у відсотках до минулого року становило 133,4 %. В свою чергу, індекси виробництва хімічної та лакофарбової продукції становили 105,9 і 122,5 відповідно. Збільшення темпів забруднення навколишнього середовища вимагає від підприємств лакофарбової промисловості спрямування діяльності на усунення наслідків забруднення і здійснення захисної природоохоронної діяльності та спонукають підприємства до пошуку інструментів контролю та еколого-економічного управління.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. Питання управління екологічними витратами розглядалися в працях таких науковців: Веклич О.О., Белоусов А.М., Мельник Л.Г., Мних М.В., Марченко Т., Гаврилюк А.В. В свою чергу, окремі автори – Папінко В.З., Замула І.В., Малюга Н.М., Кондратюк О.М – вивчали питання обліку і аналізу екологічних витрат. Питання контролю в частині екологічних витрат розглядали такі автори, як Замула І.В. (контроль операцій з добривами), Шевчук В.Я., Пелинько Л.М. (екологічний аудит). Проте окремим аспектам контролю екологічних витрат, зокрема на підприємствах лакофарбової промисловості, не приділялась достатня увага, зокрема, це стосується визначення сутності контролю, завдань, об'єкта та суб'єкта контролю екологічних витрат.

Постановка завдання. На підставі вищевикладеного основною метою дослідження є визначення сутності контролю за екологічними витратами з метою ефективного управління екологічною діяльністю підприємств лакофарбової промисловості.

Виклад основного матеріалу. Основою контролю з метою управління є інформація про екологічні витрати, отримана шляхом дослідження екологічних аспектів діяльності підприємств лакофарбових підприємств, побудови механізму раціональної організації та методики обліку екологічних витрат в частині витрат виробництва.

Об'єктом контролю як окремим елементом необхідно виділяти екологічні витрати, які свідчать про зусилля підприємства в попередженні і подоланні негативного впливу виробництва лакофарбової продукції на навколишнє середовище та організм людини.

На сьогоднішній день в Україні не розроблено єдиної системи ефективного управління та контролю за екологічними витратами в різних галузях промисловості. Відсутня результативна законодавча база, що дасть змогу оптимізувати екологічні витрати, а також створити єдину економічну модель щодо раціонального управління екологічними витратами. Проте в нашій країні розвивається екологічний аудит. Базою для його впровадження і подальшого розвитку стали ратифікація на державному рівні міжнародних стандартів екологічного менеджменту та аудиту серії ISO 14000 у 1998 р. і прийняття Закону України «Про екологічний аудит» від 24 серпня 2004 р.

Відповідно в законі наводиться визначення екологічного аудиту як документальне оформлення системного незалежного процесу оцінювання об'єкта екологічного аудиту, що включає збирання і об'єктивне оцінювання доказів для встановлення відповідності визначених видів діяльності, заходів,

умов, системи екологічного управління та інформації з цих питань вимогам законодавства України про охорону навколишнього природного середовища та іншим критеріям екологічного аудиту [1]. Проте є одна особливість – екологічний аудит проводиться добровільно або обов'язково. Обов'язковий екологічний аудит здійснюється на замовлення зацікавлених органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування щодо об'єктів або видів діяльності, які становлять підвищену екологічну небезпеку, відповідно до переліку, що затверджується Кабінетом Міністрів України, у таких випадках: банкрутство; приватизація; передача або придбання в державну чи комунальну власність; передача у довгострокову оренду об'єктів державної або комунальної власності; створення на основі об'єктів державної та комунальної власності спільних підприємств; екологічне страхування об'єктів [1].

Екологічний контроль, з точки зору функцій держави, становить одну з основних функцій управління охороною навколишнього природного середовища і забезпечення раціонального природо-користування. Під екологічним контролем розуміється діяльність уповноважених суб'єктів, які здійснюють перевірку додержання і виконання чинного екологічного законодавства.

Відповідно до цього виділяють державний екологічний контроль, який здійснюється в процесі виконання державою своєї екологічної функції. Як і екологічний аудит, державний екологічний контроль є функцією зовнішнього контролю на підприємстві та проводиться при недотриманні вимог чинного законодавства, для запобігання забрудненню навколишнього середовища, при несвоєчасному поданні звітів щодо використання ресурсів підприємствами, несвоєчасній сплаті екологічного податку.

Окремі автори розглядають такий вид контролю, як виробничий екологічний контроль, який здійснюється у сфері виробничо-господарської діяльності підприємств та інших суб'єктів господарювання, які повинні виконувати правові вимоги щодо раціонального використання природних ресурсів та не допускати погіршення стану довкілля [2].

Необхідність проведення виробничого екологічного контролю обумовлюється специфікою підприємств, які у своїй виробничій діяльності або використовують природні ресурси, або відходами свого виробництва забруднюють довкілля [2]. Зміст виробничого екологічного контролю залежить від того, яким природним ресурсам загрожує діяльність того чи іншого підприємства, тобто від специфіки діяльності підприємства.

Досліджуючи діяльність лакофарбових підприємств, виявлено, що основну шкоду виробництво лакофарбової продукції наносить атмосферному середовищу, викидаючи забруднюючі речовини. Так, керівники лакофарбових підприємств зобов'язані здійснювати у встановленому порядку постійний облік і контроль за якісним і кількісним складом забруднюючих речовин, які викидаються в атмосферне повітря, а також за додержанням нормативів гранично допустимих викидів, розроблених та затверджених для підприємств.

Функції виробничого екологічного контролю виконують керівник підприємства, керівники функціональних служб (головний інженер, головний технолог, головний енергетик) та структурних підрозділів. Вони вживають заходів до усунення недоліків, виявлених під час виробничого екологічного контролю. Всі наведені вище види екологічного контролю здійснюються з метою запобігання забрудненню навколишнього середовища та контролю робіт по його відновленню. Проте такий вид контролю, як контроль екологічних витрат, що понесені підприємством унаслідок здійснення його операційної діяльності: витрати на збереження екології та запобігання забрудненню навколишнього середовища, витрати в частині екологічних зобов'язань, відсутній на досліджуваних підприємствах лакофарбової промисловості.

Тому для підвищення дієвості природоохоронної діяльності підприємств лакофарбової промисловості та всієї системи управління пропонуємо проводити контроль екологічних витрат як складову внутрішньогосподарського контролю на підприємстві.

Контроль екологічних витрат як елемент внутрішньогосподарського контролю – це сукупність заходів, що здійснюються на підприємстві для забезпечення досягнення цілей щодо оптимізації викидів у навколишнє середовище з урахуванням екологічних аспектів та вимог чинного законодавства. Контроль екологічних витрат з точки зору управління – це вид управлінської діяльності стосовно забезпечення процесу, за допомогою якого керівництво підприємства вивчає, наскільки правильні його управлінські рішення щодо екологічної діяльності.

Запровадження цього виду контролю на лакофарбових підприємствах надасть змогу систематично і безперервно контролювати екологічні витрати як основні аспекти ефективної діяльності. Наявність такого контролю на підприємстві спонукатиме до аналізу критичних ситуацій і усунення екологічних ризиків на виробництві.

Завдання контролю екологічних витрат можна представити з точки зору:

- ✓ аналізу структури управління підприємств за екологічною діяльністю, розподілу обов'язків і повноважень працівників у сфері охорони навколишнього середовища і раціонального природокористування;
- ✓ здійснення екологічного контролю за сировиною, матеріалами і устаткуванням, що надходить на підприємство;
- ✓ формування та надання інформації про здійснені екологічні витрати в розрізі поточних та капітальних;
- ✓ забезпечення своєчасного розрахунку та сплати екологічного податку, з точки зору екологічних зобов'язань підприємства;
- ✓ забезпечення своєчасного складання та подання статистичної звітності про екологічні витрати;
- ✓ надання керівництву інформації про понесені екологічні витрати, порушення та недоліки в діяльності підрозділів, що забезпечують природоохоронну діяльність;
- ✓ забезпечення збереження природних ресурсів загалом та на окремих підприємствах галузі.

Виконання наведених завдань екологічного контролю забезпечить управлінський персонал підприємства інформацією про діяльність у сфері впливу на навколишнє середовище. Особливістю екологічних витрат є те, що знижувати їх рівень недоцільно в зв'язку з тим, що це призведе до погіршення діяльності в природоохоронній сфері. Відповідно контроль цих витрат покликаний не шукати шляхи до їх зниження, а визначити достатність вкладення коштів в охорону навколишнього середовища та життя і здоров'я працівників підприємств.

Об'єктами контролю екологічних витрат є витрати підприємства:

- ✓ на збереження екології та запобігання забрудненню навколишнього середовища (капітальні витрати);
- ✓ на заходи щодо зменшення шкідливих відходів виробництва;
- ✓ на запобігання шкоді організму людини (працівників);
- ✓ з точки зору визнаних екологічних зобов'язань;
- ✓ і втрати в результаті екологічної діяльності підприємства.

Оскільки контроль екологічних витрат необхідно розглядати в системі управління підприємством, об'єкти та суб'єкти контролю завжди входять до цієї системи. Суб'єктами контролю на підприємствах лакофарбової промисловості є власники, керівники, працівники підприємства, які здійснюють контрольні функції при виконанні покладених на них функціональних обов'язків.

Для забезпечення належного рівня екологічного контролю та контролю екологічних витрат на підприємствах лакофарбової промисловості необхідно створити відділ – екологічну службу, яка б відповідала за екологічну та природоохоронну діяльність підприємства, або окрему посаду – еколога на невеликих підприємствах.

Дослідження діяльності лакофарбових підприємств в частині екологічної діяльності показало, що підприємства здійснюють витрати в частині природоохоронної діяльності, проте ці витрати не планують, визначають фактично в кінці звітного періоду тільки для узагальнення в звітності, не аналізують та не вживають заходів щодо їх оптимізації. Основний контроль на підприємствах проводиться за викидами шкідливих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення з метою дотримання норм викидів, що затверджені для кожного підприємства індивідуально, і розрахунку та сплати екологічного податку.

Забезпечення належного контролю екологічних витрат досягається за допомогою документування здійснених витрат та документування відхилень. В свою чергу, на підприємствах такі документи не використовуються. Відповідно для обліку та контролю за витратами на збереження екології та запобігання забрудненню навколишнього середовища (капітальні витрати), витратами на заходи щодо зменшення шкідливих відходів виробництва пропонується використовувати Журнал обліку виконання заходів з метою охорони атмосферного повітря (типова форма первинної облікової документації ПОД – 2). Форма журналу надає інформацію в розрізі: перелік виробничого технологічного процесу, в якому впроваджують заходи, найменування заходів, терміни виконання, загальний обсяг витрат, джерела фінансування, фактичне виконання робіт, документ, що підтверджує виконання робіт (акт, накладна, договір, рахунок), ефект від впровадження заходів у частині зменшення викидів в атмосферу.

Висновки. Отже, контроль екологічних витрат є важливою функцією управління екологічними витратами на підприємстві протягом всього життєвого циклу лакофарбової продукції. Він забезпечує виконання оперативних управлінських рішень щодо екологічних витрат, передбачає дослідження динаміки екологічних витрат, виявлення і аналіз відхилень від планових показників, внесення необхідних коригувань, оцінку ефективності екологічних витрат і природоохоронної діяльності всього підприємства і окремих його підрозділів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про екологічний аудит (з наступними змінами і доповненнями): Закон України, прийнятий Верховною Радою України від від 24.06.2004 № 1862-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступ. – www.rada.gov.ua.
2. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник / За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. – 720 с. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zaochka.net/books/60.html>.
3. Замула І.В. Облік і контроль операцій з охорони навколишнього середовища / І.В. Замула // Облік і фінанси АПК. – 2005. – № 2 (4). – С. 4-8.
4. Малюга Н.М. Екологічні витрати: класифікація та бухгалтерське відображення / Н.М. Малюга, І.В. Замула // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 5. – С. 35-41.

Стаття надійшла до редакції 13.02.2012.

УДК 658.5:005.2

Дакус А.В.,

Чупріна М.О., *старший викладач*

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

**ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА**

Обобщена сущность понятия «эффективность управления предприятием» и определено место социально-экономического механизма управления эффективностью предприятия.

Ключевые слова: *эффективность, управление, эффективность управления, управление эффективностью, механизм управления.*

The article generalizes the essence of the concept of «enterprise management efficiency» and the place of socio-economic mechanism of enterprise performance management.

Key words: *efficiency, management, management efficiency, mechanism of management.*

Постановка проблеми. У найбільш загальному вигляді підприємство розглядають як об'єкт управління з властивою йому специфікою складного конгломерату різноманітних галузей, з жорстким ув'язуванням їх функціонування в єдиній системі регіонального господарства, районів території.

Питання ефективності управління є невід'ємним аспектом управління підприємством, проте вони не мають однозначних рішень, а тому необхідність теоретичного обґрунтування категорії «ефективність управління» обумовлює актуальність даної проблеми.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. Основні положення теорії ефективності та ефективності управління відображаються в наукових працях В. Антонова, Т. Безродної, М. Височіна, Н. Вінера, О. Вороніна, Г. Козаченка, А. Куценка, М. Макаренка, У. Мітчелла, М. Кропивко, І. Криворучко, Г. Жаворонкова, В. Гужви, В. Пономаренко, В. Ситник, Т. Писаревської, Р. Нельсона, Г. Серебрякова, Г. Спенсера, В. Ткача, Е. Тоффлера та ін.

Постановка завдання. Сучасний етап розбалансованого розвитку економіки України вимагає висунення у пріоритетну площину питань реформування соціального і економічного механізмів в єдиний механізм. Метою дослідження є дослідити науково-теоретичні основи формування та визначення ефективності управління підприємством в умовах мінливого бізнес-середовища.

Виклад основного матеріалу. Визначення ефективності підприємства – складна і багатогранна проблема, що потребує нових рішень і викликає дискусії та розбіжності в її трактуванні. Оцінка ефективності має особливо велике значення в зв'язку з формуванням систем управління об'єктами, що працюють у нових умовах.

Одним із найважливіших аспектів управління і перспективного планування діяльністю підприємств є розробка концепції їхнього стратегічного розвитку. Ця концепція ґрунтується на ефективному управлінні, спрямованому на підтримку конкурентоспроможного стану підприємства на ринку. Систему управління, на нашу думку, слід розглядати як сукупність елементів (структури, функцій, ресурсів (всіх, що забезпечують діяльність організації), потоків інформації, технологій). До ознак цієї